

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
<i>Аврамова Ольга Євгенівна</i> ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИСЕЛЕННІ В УМОВАХ ВІЙНИ	9
<i>Адамова Олена Семенівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ В УМОВАХ ЦИВІЛЬНОГО ШЛЮБУ: УМОВИ ВОЄННОГО ЧАСУ	13
<i>Бабич Ірина Григорівна</i> ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ У СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	16
<i>Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна</i> НЕЛЕГАЛЬНІ КРЕДИТОРИ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ОНЛАЙН-КРЕДИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН	20
<i>Білошкурський Микола Миколайович</i> ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ У ПОРЯДКУ П. 1-1 Ч. 1 СТ. 4 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО САНКЦІЇ» У КОНТЕКСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ	22
<i>Бойко Кароліна Романівна</i> КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	28
<i>Боярчук Михайло Вікторович</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	32
<i>Булеца Сібілла Богданівна</i> ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ	35
<i>Василевська Надія Станіславівна</i> ПРАВО НА БІОЛОГІЧНЕ БАТЬКІВСТВО/МАТЕРИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	40
<i>Ващак Владислав Анатолійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПРИ УКЛАДЕННІ ЕЛЕКТРОННИХ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	44
<i>Галунова Лариса Ігорівна, Мартинюк Іван Вікторович</i> МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ БАЛАНСУВАННЯ ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОНФЛІКТАХ ЩОДО ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	48
<i>Глиняна Катерина Михайлівна</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ	52

яльністю кредиторів, підвищення фінансової грамотності населення та вдосконалення правових механізмів протидії шахрайству у сфері цифрового кредитування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Phishing loan scam flooding CT residents' phone lines, BBB says. URL: <https://www.ctinsider.com/connecticut/article/loan-phishing-scam-j-morgan-bbb-21276954.php>
2. Запобігання інвестиційному скаму: типові підходи шахраїв в Україні та Європі у 2025 році. URL: <https://www.fin.org.ua/news/1565540>
3. Instant loans, lasting scars: Loan app fraud spirals in Telangana. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/city/hyderabad/instant-loans-lasting-scars-loan-app-fraud-spirals-in-telangana/articleshow/126083090.cms>

*Білошкурський Микола Миколайович,
студент 3 курсу факультету цивільної
та господарської юстиції Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: д. ю. н., проф. Давидова І. В.

ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ У ПОРЯДКУ П. 1-1 Ч. 1 СТ. 4 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО САНКЦІЇ» У КОНТЕКСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ

Збройна агресія Російської Федерації проти суверенітету й територіальної цілісності України, що розпочалася взимку 2014 року на сході та півдні нашої країни й переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, суттєво посилила актуальність питання всебічного захисту держави – не лише військовими, а й законодавчими методами. У тому ж році, як реакція на дії держави-агресора, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про санкції» від 14.08.2014 р. № 1644-VII, який передбачав застосування економічних та інших обмежувальних заходів (надалі – санкції) по відношенню до вичерпного переліку суб'єктів, наведених у ч. 2 ст. 2 та ч. 4 ст. 3 цього закону [1]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про санкції», метою прийняття цього закону були захист національних інтересів, націо-

нальної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави [1].

У ст. 4 Закону України «Про санкції» наведено вичерпний перелік санкцій, які можуть застосовуватись [1]. Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» від 12 травня 2022 року № 2257-IX [2], перелік був розширений до 32-х санкцій. Так, п. 1-1 ч. 1 ст. 4 вже оновленого Закону України «Про санкції» було передбачено «стягнення активів фізичних та юридичних осіб, на які накладено санкції, у дохід держави» – специфічний вид економічних обмежувальних заходів, який, на відміну від інших санкцій, застосовується не за указом Президента України за поданням Ради національної безпеки у оборони України (надалі – РНБО України), а за рішенням суду. Також було внесено зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07.06.2018 р. № 2447-VIII [3]. Від тепер справи про стягнення у дохід держави активів підсанкційних фізичних та юридичних осіб було віднесено до підсудності Вищого антикорупційного суду (надалі – ВАКС). Проте досі під час застосування цього виду санкцій залишаються деякі проблемні запитання, зокрема, щодо можливих порушень права приватних фізичних та юридичних осіб на мирне володіння майном.

Право на мирне володіння майном гарантується ст. 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод [4]. Також право на приватну власність гарантується ст. 41 Конституції України [5] та Цивільним кодексом України [6]. У справі Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) «MSL, ТОВ проти УКРАЇНИ» № 18049/18 від 16 жовтня 2025 року, яка стосувалася порушенням під час накладення санкцій у 2015-2017 рр. на компанію-оператора державних лотерей України, суд одноголосно постановив, що, під час застосування, зокрема економічних, санкції, мало місце порушення ст. 1 Протоколу №1 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод [4], тобто, право на мирне володіння, а також ст. 13 цієї ж конвенції [7], тобто права на ефективний засіб юридичного захисту. Суд звернув увагу на проблемах української санкційної системи, зокрема відсутність належного судового контролю за санкційними рішеннями влади та обґрунтування причин на-

кладення санкцій, навіть в умовах війни та під гаслом національної безпеки [8]. Можемо припустити, що після оновлення українського санкційного законодавства у 2018 році, більшість проблем, зазначених ЄСПЛ, залишилися не вирішеними, а деякі навіть набули ще більшої загрози. Так, запровадження судового розгляду для нового виду економічних санкцій, передбаченого п. 1-1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції» [1] так і не впровадив судовий контроль щодо інших видів санкцій, що де-факто так і не врегулювало порушення ст. 13 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод [7]. Також порушення ст. 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод у контексті застосування економічних санкцій за п. 1-1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції» [1] значно активізувалося.

Перш за все, пропонуємо дослідити, щодо кого можуть застосовуватися подібні санкції. Як приклад, ухвалення рішення про накладення санкцій проти осіб вищого офіцерського складу, які зрадили Україну та перейшли на бік ворога [9], або ж проти колишніх президента та прем'єр-міністра України, які втекти до країни-агресора [10] самі по собі не викликають запитання, адже однозначно підпадають під мету застосування санкцій, зазначену у ст. 1 Закону України «Про санкції» та стосується захисту національної безпеки. Разом з тим, 15 квітня 2021 року президентом було видано указ № 169/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 квітня 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», яким було застосовано санкції щодо 13-ти фізичних осіб та 14-ти юридичних осіб [11]. Незадовго до цього президент прямо заявив, що планує застосувати санкції щодо 12-ти осіб, яких підозрює у контрабанді [12]. контрабанда сама по собі не входить до кола загроз, визначених ч. 1 ст. 2 Закону «Про санкції» [1].

Застосування санкцій за Указом Президента № 169/2021 [11] щодо «топ-контрабандистів», яких публічно називав Президент [12], не спиралося на пряму норму Закону України «Про санкції» [1]. Звідси можна припустити, що рішення РНБО України виходили за межі повноважень, наданих їй законом, і фактично замінювали кримінальне провадження санкційним інструментом. Водночас можна висунути й інше припущення: контрабанда, особливо у значних масштабах, підриває економічну безпеку держави, зменшує бюджетні надходжен-

ня, сприяє розвитку тіньової економіки та може слугувати джерелом фінансування протиправної діяльності, що, у свою чергу, становить загрозу національній безпеці. А захист національної безпеки, зокрема й у її економічному вимірі, є одним із призначень застосування санкцій. Таким чином, можна вважати, що контрабанда в певних випадках може слугувати підставою для застосування санкцій.

Саме послідовне дотримання президентом та органами державної влади другого підходу вбачаємо у застосуванні санкцій і надалі. Так, Указ президента України №843/2025 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 листопада 2025 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [13] було застосовано санкції щодо двох осіб, які є фігурантами розслідування Національного антикорупційного бюро України (надалі – НАБУ), у якому органи досудового розслідування встановлюють причетності зазначених осіб до корупції у енергетичній сфері [14].

Проте і під час застосування санкцій у 2021 році до «контрабандистів» (за твердженням президента), і щодо осіб, які є фігурантами розслідування НАБУ у 2025 році, обвинувальні вирoki суду, які набули законної сили та визнавали б підсанкційних осіб винними у вчиненні відповідних кримінальних правопорушень, відсутні. Таким чином, можемо припустити, що застосування санкцій без обвинувального вирoku суду суперечить презумпції невинуватості, яка закріплена у ст. 62 Конституції України [5] та ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [7]. Більше того, під час застосування санкцій щодо осіб, які є фігурантами кримінального провадження НАБУ, проблема порушення ст. 1 Протоколу №1 Європейської конвенції з захисту прав людини та основоположних свобод [4] набуває особливої актуальності. Зумовлюється це тим, що Кримінальним Кодексом України [15] за більшість економічних кримінальних правопорушень передбачено такий вид покарання, як конфіскація майна. Це означає, що застосування економічних санкцій до осіб, які вже є фігурантами кримінального провадження, до рішення суду кримінальної юрисдикції, може порушувати ст. 1 Протоколу №1 Європейської конвенції з захисту прав людини [4]. Адже після того, як майно цих осіб буде стягнуто у дохід держави, суд кримінальної юрисдикції не зможе його конфіскувати, більше того, якщо судом кримінальної юрисдикції особи будуть визнані невинуватими,

або ж кримінальне провадження буде закрите за терміном давності, чи з інших причин, то і застосування конфіскації, як покарання, буде неможливе, разом з тим стягнення майна у дохід держави шляхом накладення на осіб санкцій вже відбулося та не може бути повернуте. Таким чином застосування до осіб, які є фігурантами кримінальних проваджень, економічних санкцій у вигляді стягнення активів фізичних та юридичних осіб, на які накладено санкції, у дохід держави, є нічим іншим, як застосуванням до цих осіб покарання без вироку суду кримінальної юрисдикції та, є всі підстави вважати, що є порушенням ст. 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції з захисту прав людини [4].

Таким чином, механізм стягнення активів, передбачений п. 1-1 ч. 1 ст. 4 Закону «Про санкції» [1], є обґрунтованим щодо осіб, які відкрито підтримують агресію РФ (зокрема, зрадників, колаборантів та осіб, що фінансують тероризм). Водночас його застосування поза чітко визначеними законодавством підставами – наприклад, у випадках економічних злочинів без наявності обвинувального вироку – може призвести до порушення ст. 62 Конституції України [5] та ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7].

Для усунення цієї правової колізії доцільно: обмежити використання санкцій лише ситуаціями, які безпосередньо стосуються загроз національній безпеці, визначених у ст. 1–2 Закону України «Про санкції» [1]; запровадити обов’язкове попереднє судове встановлення факту вчинення особою діянь, що становлять економічну загрозу, тобто законодавчо визначити процедуру застосування санкцій, у тому числі на підставі п. 1-1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції» [1]. У цій процедурі слід чітко передбачити, що санкції за вчинення економічного кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України [15], можуть застосовуватися лише після набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Якщо ж виникає потреба запобігти негативним наслідкам таких кримінальних правопорушень для економічної безпеки до ухвалення судового рішення, відповідні заходи мають здійснюватися в рамках кримінального процесу, а не адміністративної юрисдикції.»

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб : Закон України від 12.05.2022 р. № 2257-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#Text>
3. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>
4. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text
5. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (ред. від 01.01.2020). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) : від 04.11.1950 № 995_004 (ред. від 01.08.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
8. M. S. L., TOV v. UKRAINE judgment of 16 October 2025, application no. 18049/18. *European Court of Human Rights*. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-245275%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-245275%22]})
9. РНБО ввела санкції проти військових, які зрадили Україну. Список. *Суспільне*. 26 лютого 2025. URL: <https://suspilne.media/108875-rnbo-vvede-sankcii-proti-vijskovih-aki-zradili-ukrainu-spisok>
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 09.04.2021 р. № 151/2021. К. : Президент України, 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1512021-38521>
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 квітня 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 21.04.2021 р. № 169/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1692021-38729>
12. Сидоржевський М. Зеленський анонсував нові санкції проти контрабандистів. *DW*. 15 квітня 2021. URL: <https://www.dw.com/uk/volodymyr-zelenskyi-anonsuvav-novi-sanktsii-proti-kontrabandystiv/a-57218607>
13. Указ Президента України від 13 листопада 2025 р. № 843/2025 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 листопада 2025 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». URL: <https://president.gov.ua/documents/8432025-57113>
14. Операція «Мідас»: викрито високорівневу злочинну організацію, що діяла у сфері енергетики. *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://nabu.gov.ua/news/operatsiia-midas-vykryto-vysokorivnevu-zlochynnu-organizatciiu-shcho-diiala-u-sferi-energetyky/>

15. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

*Бойко Кароліна Романівна,
студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства
(кримінальна юстиція) Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Павлова В. Г.

КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Боротьба з корупцією залишається одним із ключових завдань сучасної правової системи України. В умовах воєнного стану актуальність ефективного повернення незаконно набутих активів. У цьому контексті інститут цивільної конфіскації набуває особливого значення як інструмент швидкого реагування на випадки необґрунтованого збагачення. [7]

Цивільна конфіскація являє собою механізм вилучення активів у цивільному судочинстві без необхідності доведення факту вчинення кримінального правопорушення. Цей інститут було запроваджено Законом України від 31 жовтня 2019 року № 263-IX, який набрав чинності 28 листопада 2019 року. Процедура реалізується через положення статті 290 Цивільного процесуального кодексу України, що передбачає можливість стягнення в дохід держави необґрунтованих активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.[2]

На відміну від кримінальної конфіскації, цивільний механізм спрямований не на покарання особи за конкретне правопорушення, а на відновлення справедливості шляхом повернення державі активів, законність набуття яких не доведено. Тягар доказування у таких справах розподілений специфічно: прокурор доводить факт невідповідності вартості активів законним доходам особи, тоді як відповідач має довести законність походження свого майна.[8]

Процедура цивільної конфіскації передбачає декілька обов'язкових етапів. Першим кроком є виявлення необґрунтованих активів, що здій-